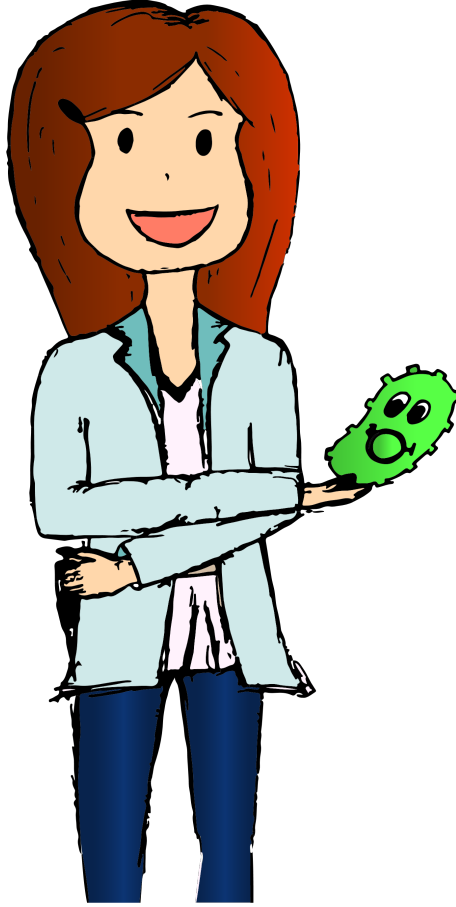

unam
excellence in
science and
technology

UMAY'IN SENTETİK BİYOLOJİ MACERALARI

HİKAYE

MERVE NİDA BAŞTÜRK & İLAYDA ŞENYÜZ

ÇİZİM

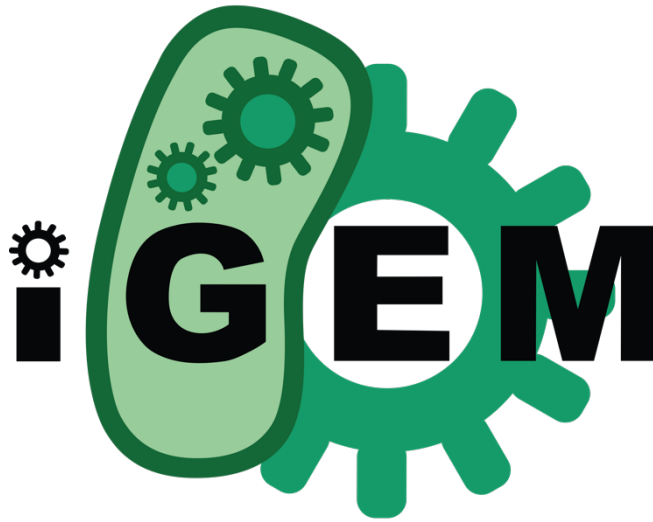
AYŞENUR DENİZ ÇAYIRTEPE

Bu kitabı sentetik biyolojiyi ve onun uygulama alanlarını yeni nesillere tanıtmak için hazırladık. Amacımız onlara sentetik biyolojiyi kullanarak problemlere tamamen farklı bir açıdan bakıp çözüm üretilebileceklerini göstermek. Kendi iGEM proje konumuzu da bu kitaba entegre ettik. Bununla sentetik biyolojinin günlük hayatta pek çok insanın mağduriyet yaşadığı bir soruna umut olabileceğinin ve hayatlarımıza katkı sağlayacağını mesajını vermek istiyoruz.

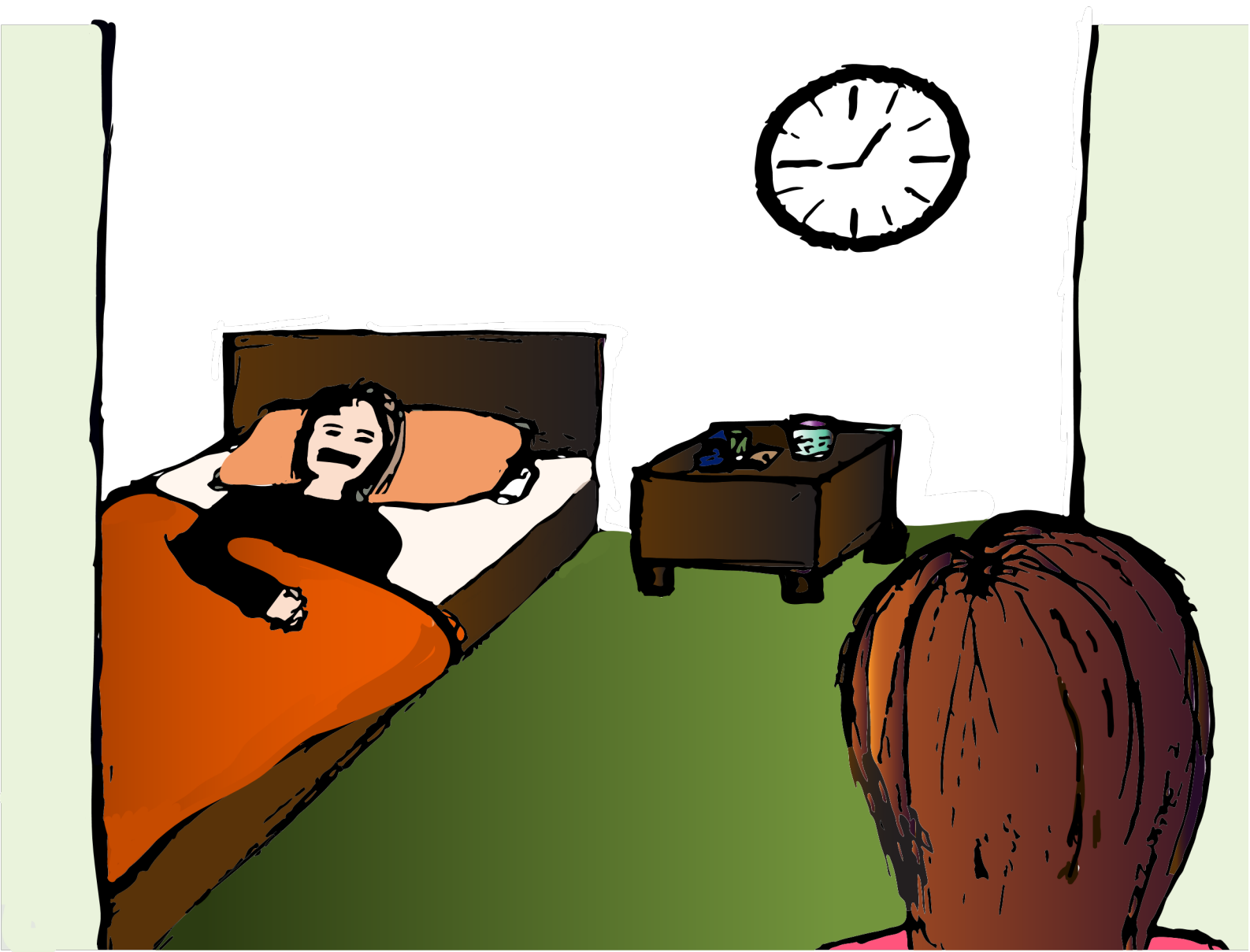
Kitabımızı kendi dillerine çevirerek daha fazla insana ulaşıp genç bilim insanlarına ilham vermemizi sağladıkları için UFRGS, CPU, Tartu TUIT, Nantes, Ruperto Carola, Athens, IISc Bangalore, Botchan Lab, TU Eindhoven, TAU, Technion, Moscow, UPNA, LiU, ve CCU iGEM takımlarına teşekkür ederiz. Onların sayesinde kitabımız Türkçe ve İngilizce'ye ek olarak Portekizce, Mandarin Çincesi, Estonca, Fransızca, Almanca, Yunanca, Bengal, Japonca, İbranice, Flemenkçe, Bengalce, İspanyolca, İsveççe, Tayvan mandarincesi ve Rusça'da da mevcut.

Bilkent UNAMBG iGEM Team

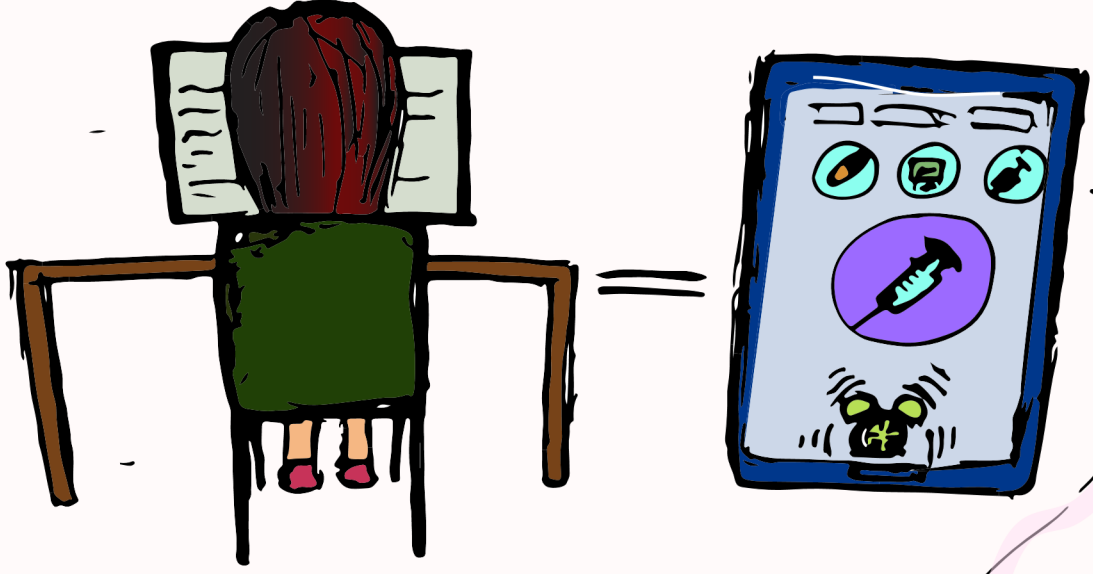
Umay 11 yaşında akıllı bir kızdır. Umay'ın dedesi diyabet hastalığına yakalanmıştır. Peki, diyabet nedir? Biz yemek yediğimiz zaman, vücudumuz bu yemekleri sindirim sistemimizde çok küçük moleküllere ayırır. Bir tür şeker olan glikoz da bu küçük moleküllerden biridir. Hücrelerimiz enerji elde edebilmek ve hayatta kalmak için de glikozu kullanır. Peki bu glikoz molekülleri hücrelerimize nasıl geçiyor? İşte burası çok önemli. Glikoz öncelikle bağırsaklarımızdan kan dolaşımımıza geçer, sonra da hücrelerimize girmeye başlar. Bu girişten insülin denilen bir hormon sorumludur. Yani, insülin hücrelerin kandan glikozu almalarına yardım eder. Eğer insülinin çalışmasında bir bozukluk olursa, bu durum diyabet hastalığına yol açar.

Büyükbabam diyabet hastası olduğu için çok fazla zorluk çekiyor. Diyabet iğnesini ne zaman yapması gerektiğini ve ne yiyebilip yiyemeyeceğini sürekli unutuyor.

*Onun için bir akıllı
telefon uygulaması
yapacağım.*

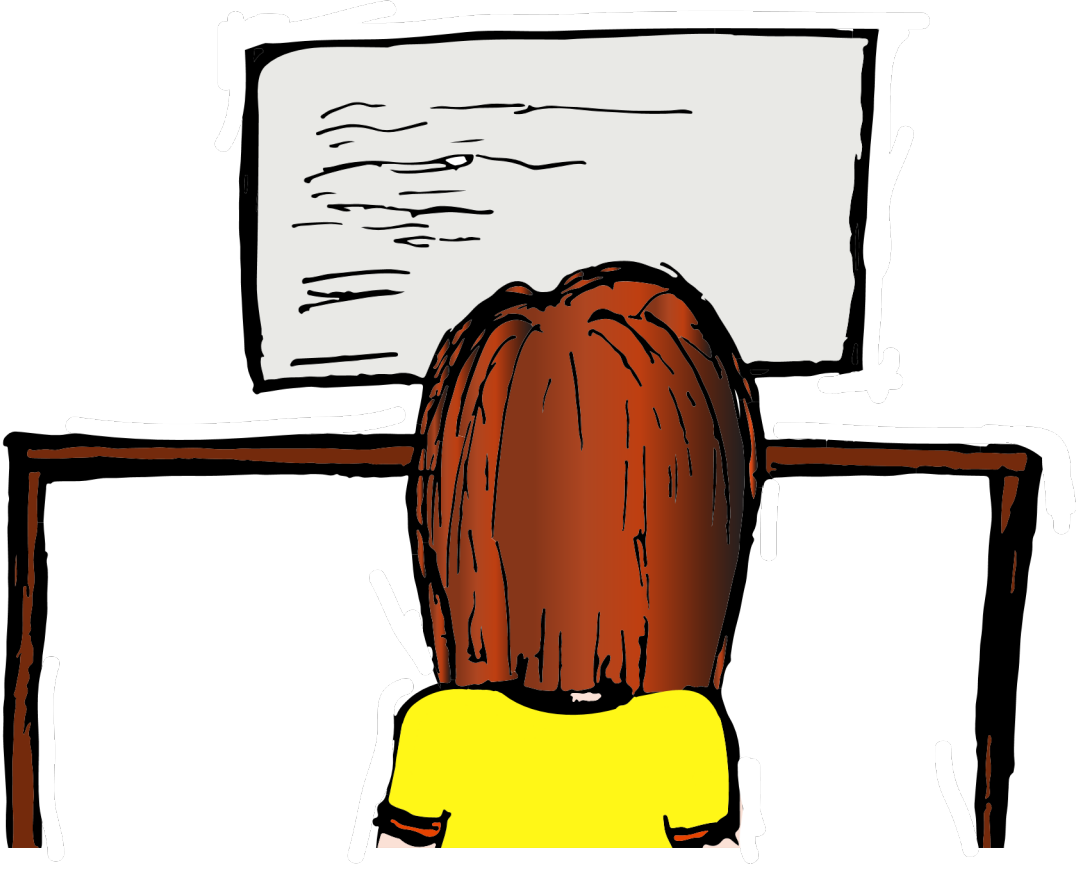

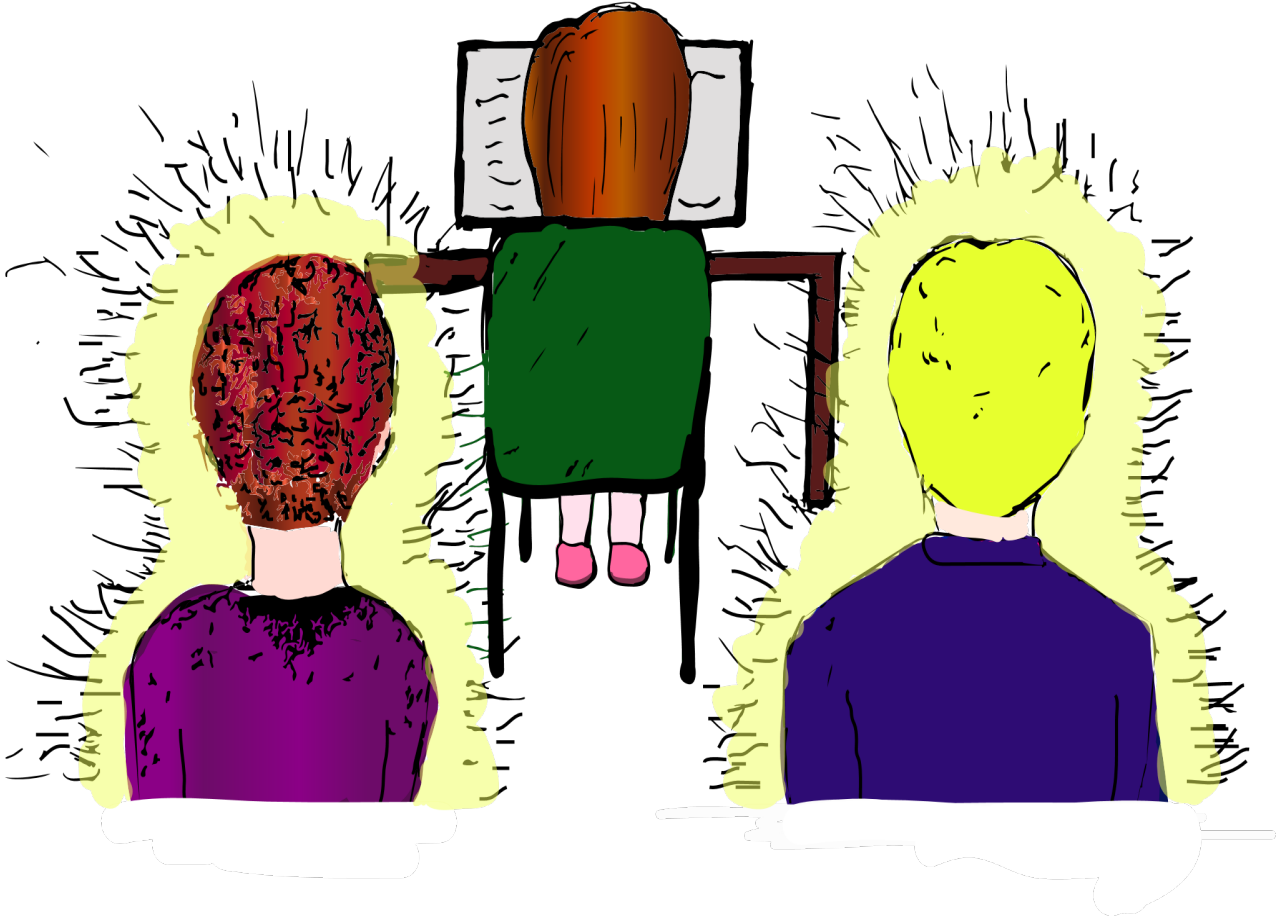
*Bu uygulama ona
ilaçlarını ve
yiyebileceği
gıdaları
hatırlatacak.*

Umay bilgisayarda alıřmaya başlar...

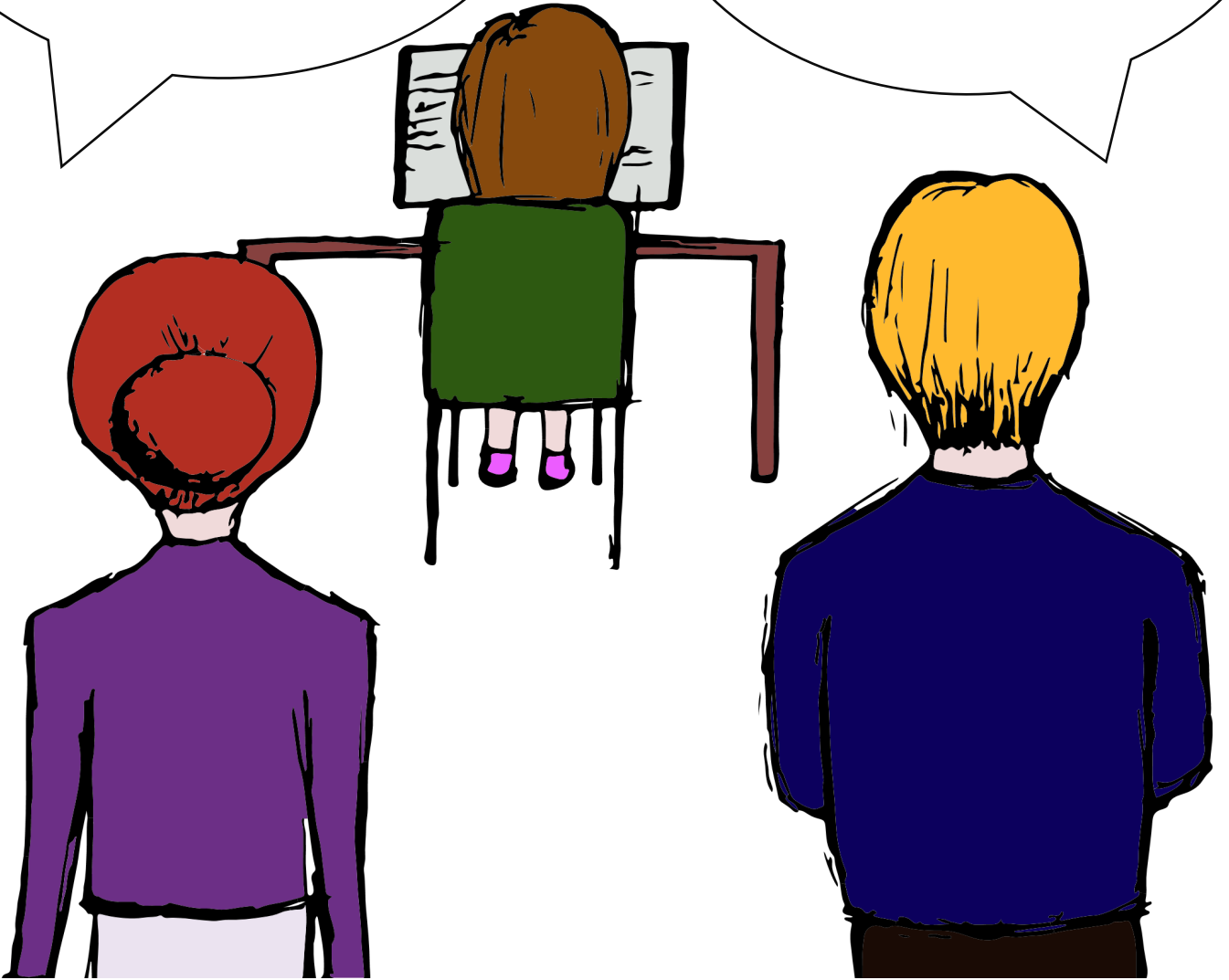

Birden bire odasında iki kiři belirir.

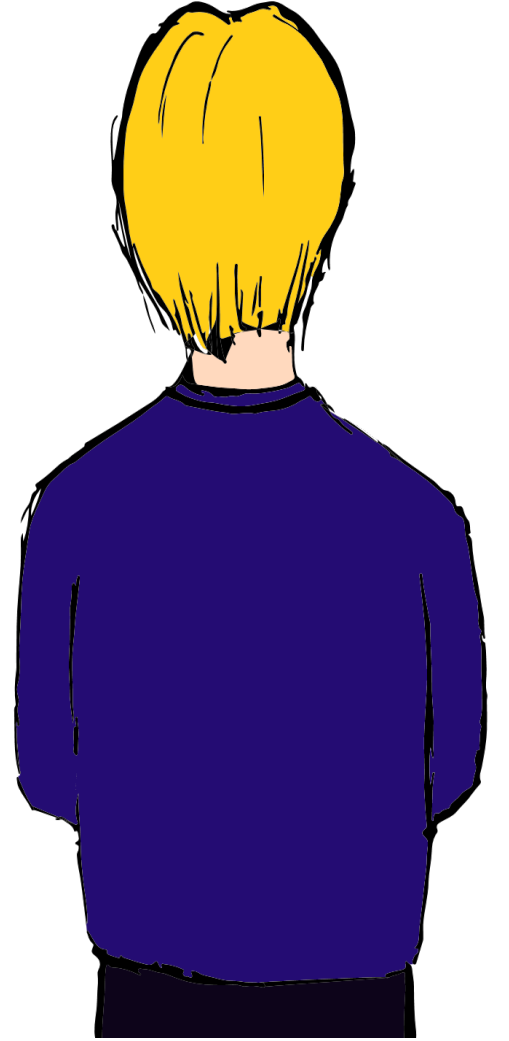
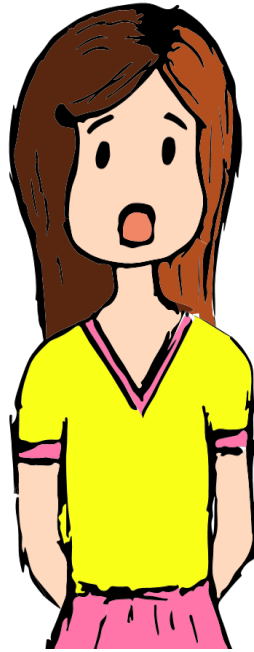

Merhaba küçük bilim insanı! Ben Bilge. Benim alanım bilgisayar bilimi. Bilgisayar programlama uzmanıyım.

Ben Ali. Benim alanım ise sentetik biyoloji. Canlı programlama uzmanıyım.

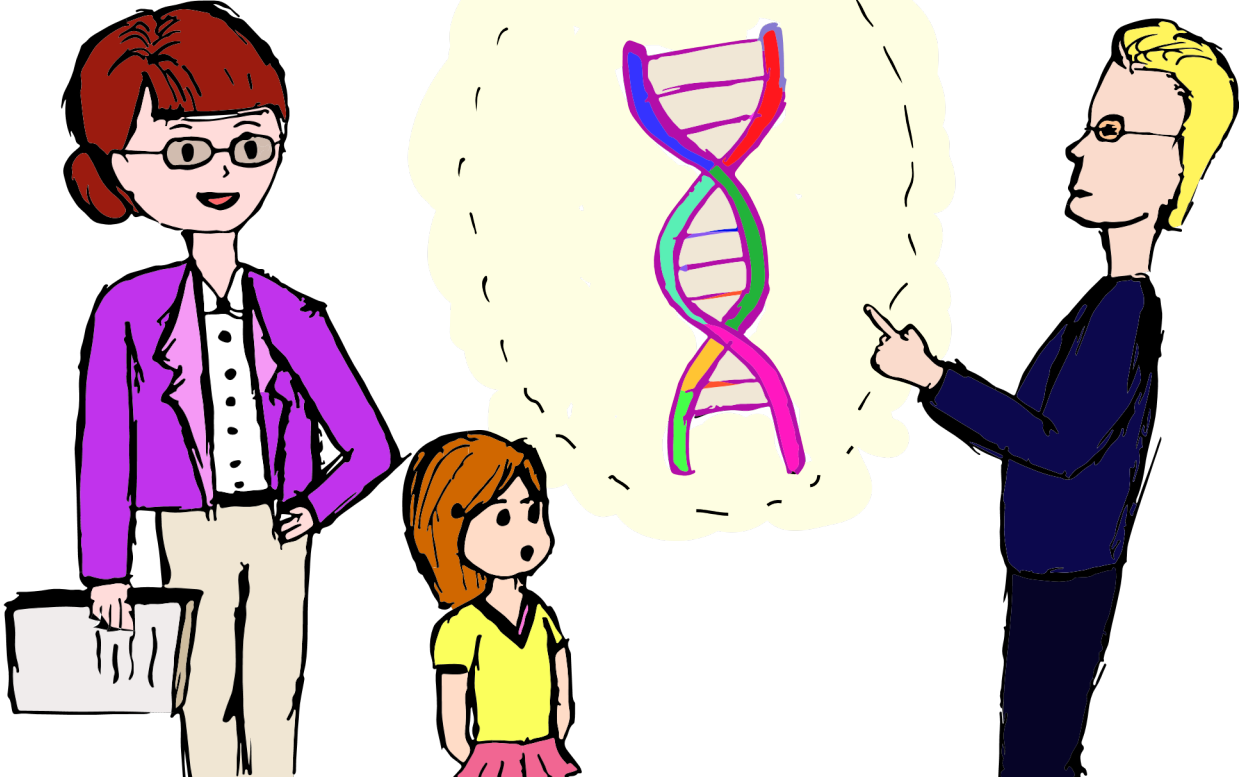
*Nasıl yani?
Canlı
programlamak
mı? Yaşayan bir
bilgisayarın mı
var?*

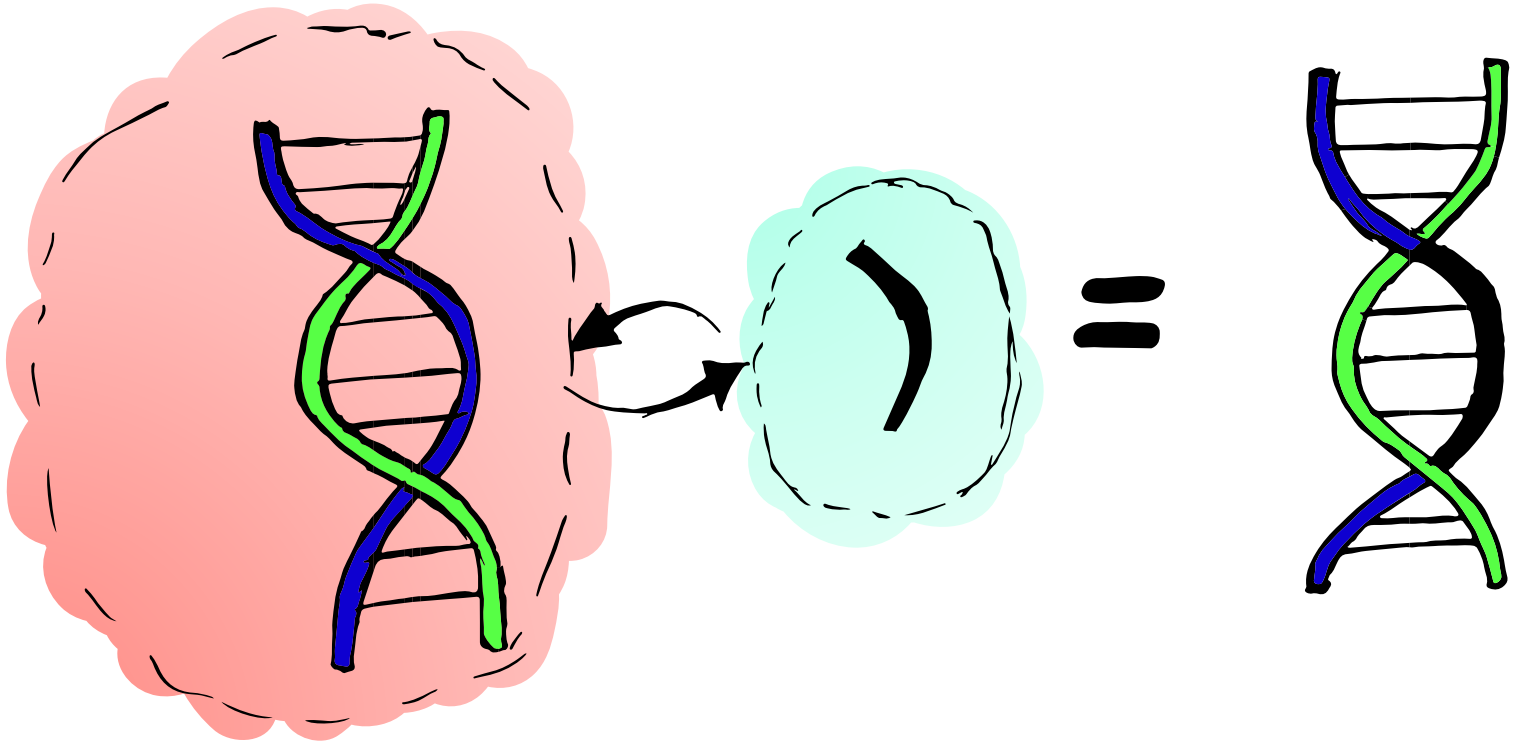

Ne kadar da zeki bir çocuk! Aynen dediğin gibi, canlılar yaşayan bilgisayarlardır. Ben genelde bakterileri istediğim şeyleri yapmaları için programlarım. Yani bakteriler benim bilgisayarlarım gibidir.

*Kullandığım kod
bu. Ona DNA
diyoruz. Bu kod
bütün
hücrelerimizin
içinde bulunuyor.*

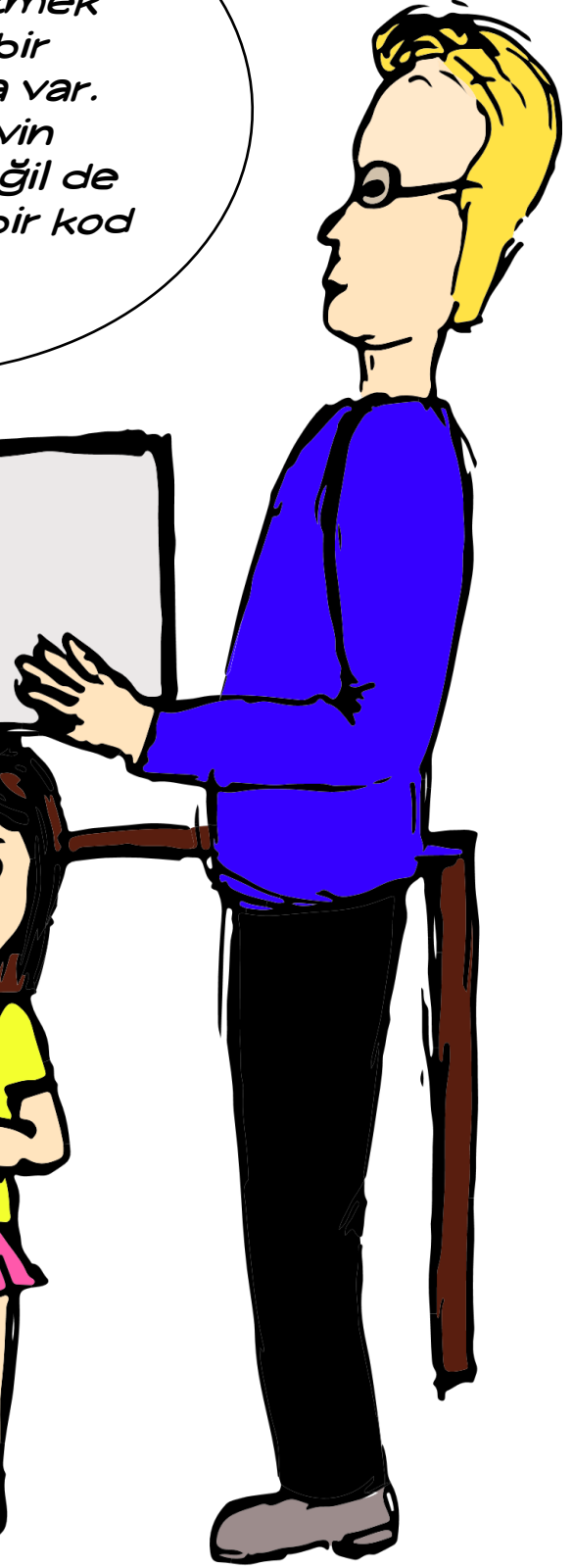

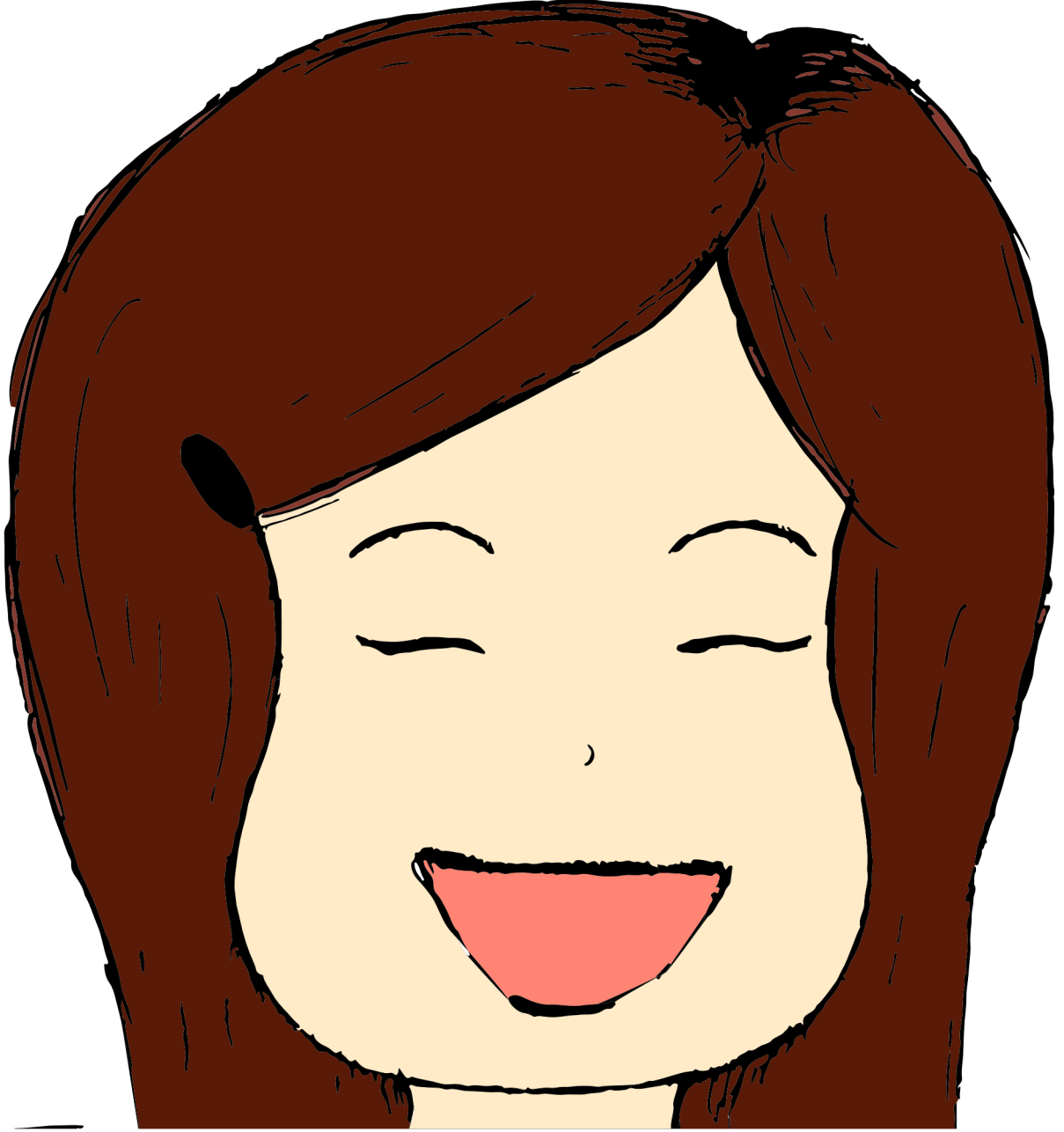

*İstediğim programı
elde edebilmek için
onun üzerinde
değişiklikler
yapıyorum.*

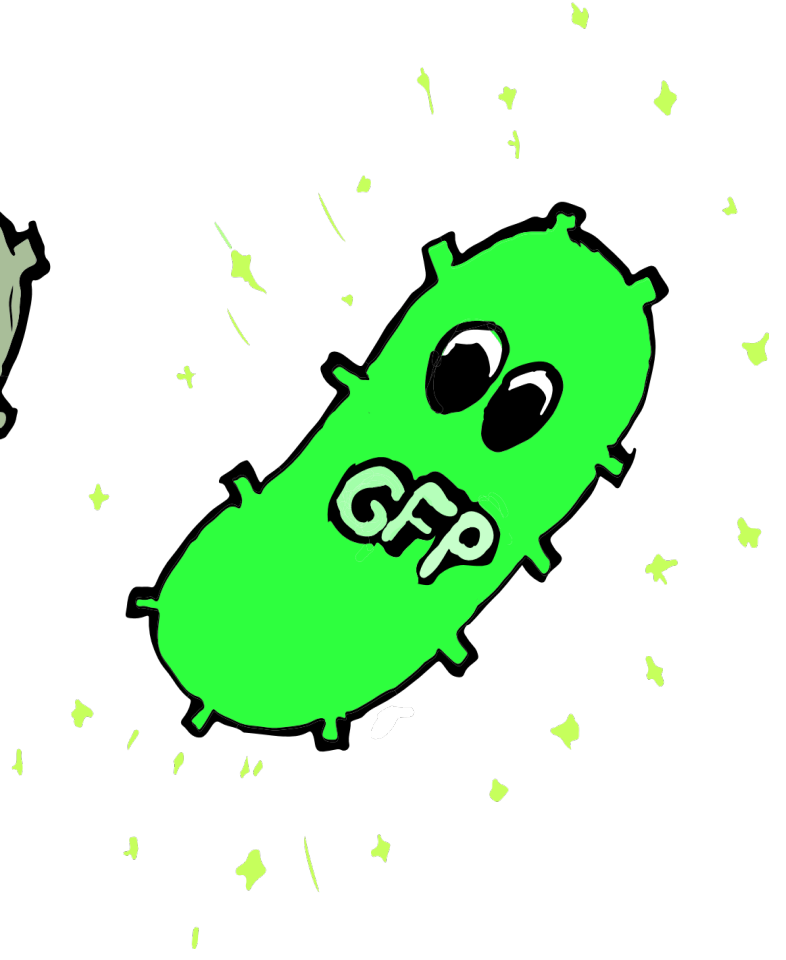
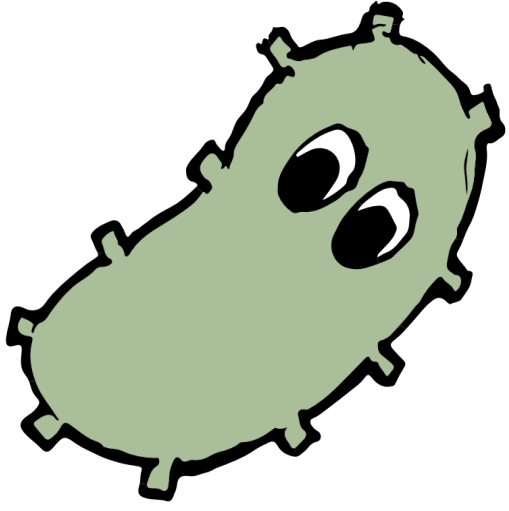

Artık dedenin
sorununu çözmek
için başka bir
yolumuz daha var.
Senin görevin
telefon için değil de
bakteriler için bir kod
yazmak!

*Haha, ne demek
istiyorsun?
Bakterilerle ne
yapmam
gerekliyor?*

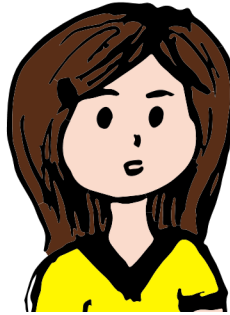

Dur sana anlatayım. DNA kodunu bakterilere istediğimizi yaptırmak için değiştiriyoruz. Örneđin bir "parlama" kodu yazarsak bakteriler bir elmas gibi parlayabilirler. Ya da bir "hatırlatma" kodu yazarsak büyük babana ilaçlarını almasını hatırlatabilirler.

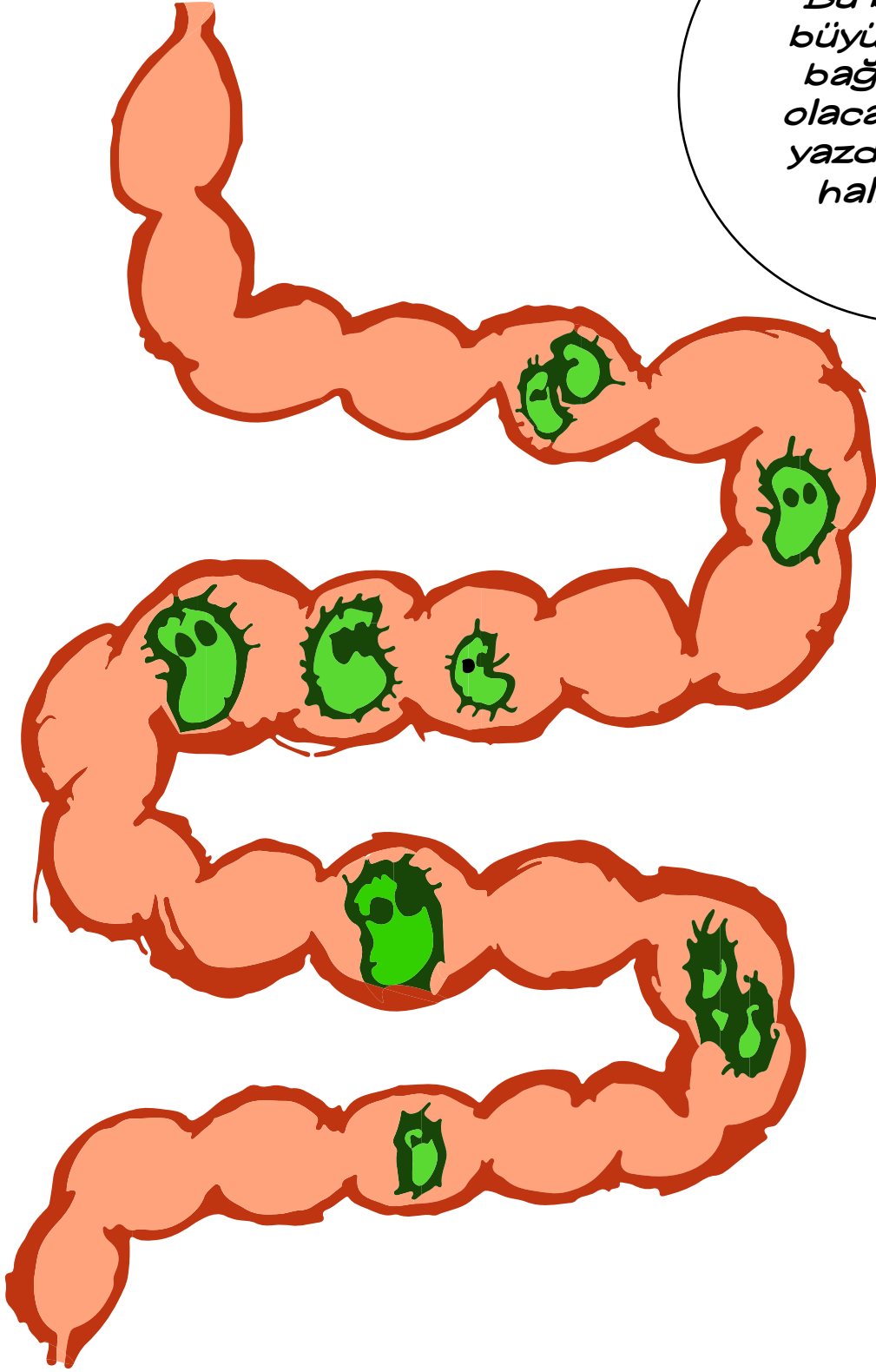
*Sanırım anlamaya
başlıyorum. Tıpkı
bilgisayara yazdığımız
kodun çalıştırılması gibi
bakteriler de kendi
kodlarını çalıştıracak.
Bakteriler de tıpkı
bilgisayarlar gibiymiş.*

*Aynen öyle!
Aralarındaki
tek fark
bakterilerin
canlı olması.*

*Anlıyorum ama...
Bakteriler
dedeme nasıl
hatırlatma
yapacak?
Konuşabiliyorlar
mı?*

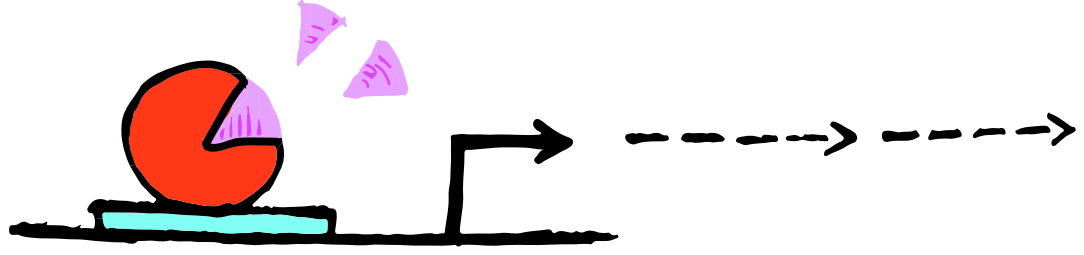
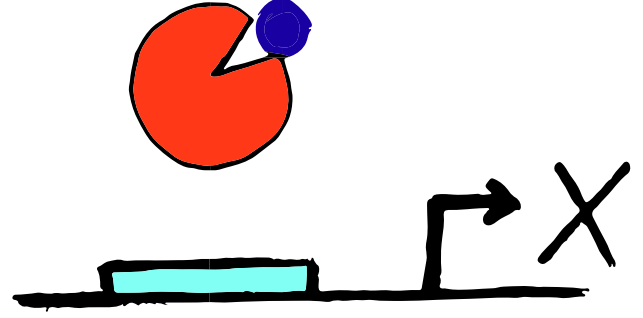
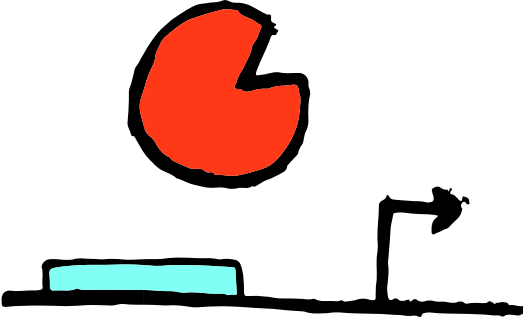

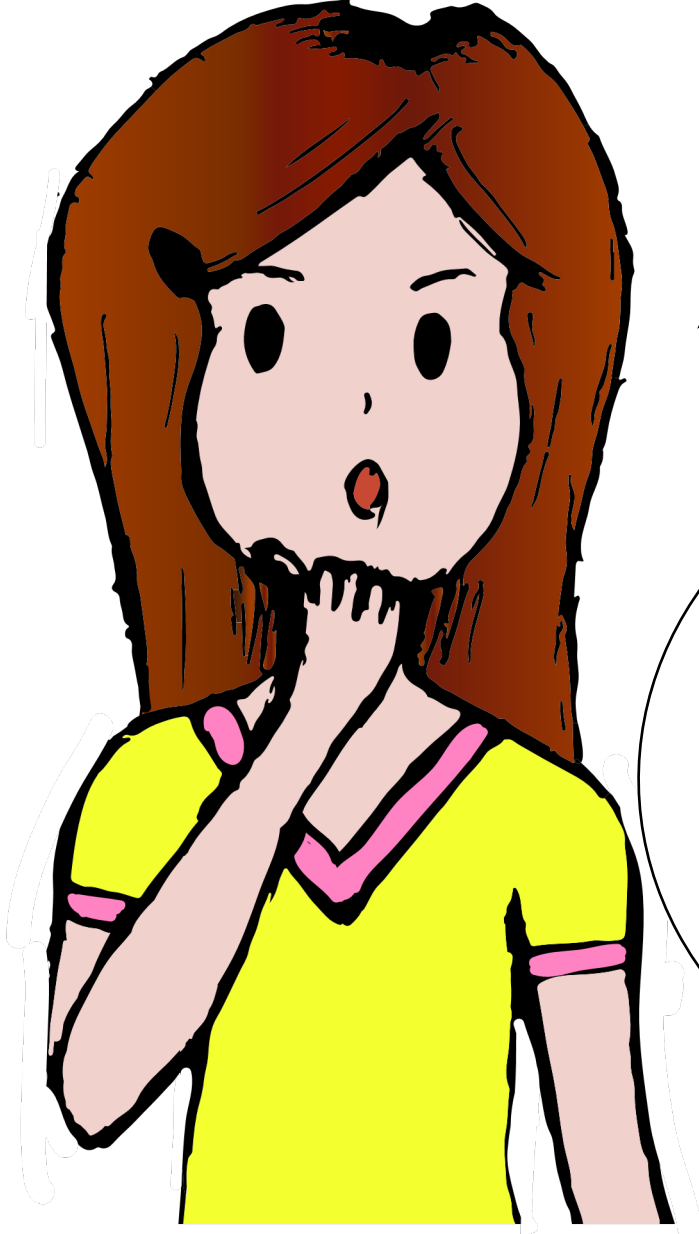

*Bu bakteriler
büyük babanın
bağırsağında
olacak. Gerisini
yazdığımız kod
halledecek.*

İyi de nasıl?

*Tasarlayacağımız kod
bizim seçtiğimiz bir
insülin dizisi içerecek. Bu
insülin sadece özel bir
sinyal gönderdiğimizde
salgılanacak. Bunu açma
kapama tuşu gibi de
düşünebilirsin.*

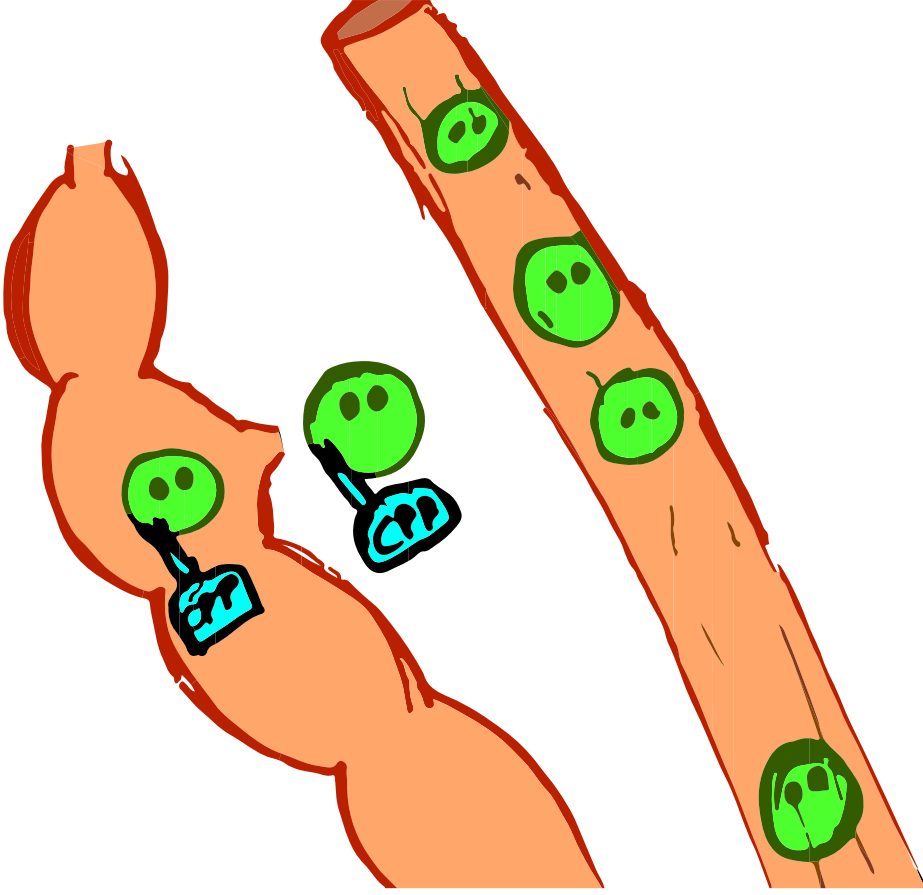

*Çok ilginç...
İnsülin nedir
peki?*

*İnsülin şekeri kandan
alarak hücrelere geçiren
ve bu sayede kan şekerini
düzenlemeye yardımcı
olan bir hormon. Ancak
büyük baban bir diyabet
hastası yani onun insülin
hormonu düzgün
çalışmıyor. Bu nedenle biz
de tasarladığımız insülin ile
ona yardım edeceğiz.*

*Tasarladığımız
derken neyi
kastediyorsunuz?*

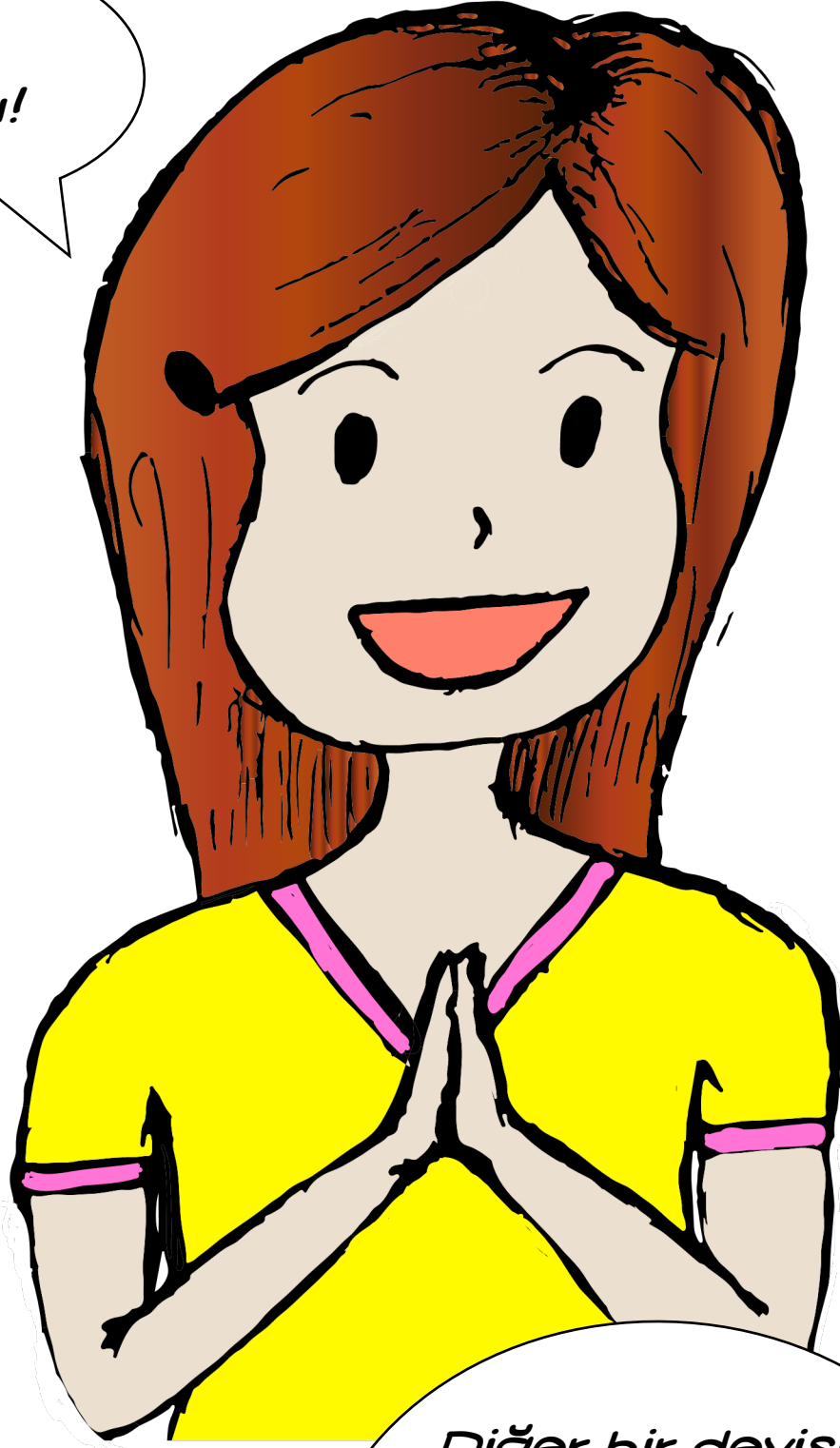

İnsülini göndermeden önce biraz değiştirmeliyiz. Çünkü bağırsaklarımız onun geçişine engel olacak. İnsülinin görevini yapabilmesi için bağırsaktan kana geçmesi gerekiyor.

Bu nedenle "insülin kodunun" hemen arkasına "nüfuz edici" kod koyacağız. Böylece değiştirdiğimiz insülin bağırsak duvarlarını aşıp kana karışabilecek.

Çok
havalı!

Diğer bir deyişle
"cell penetrating
peptidimiz"
"single-chain
insülin
analoğuna"
eklenmiş olacak.

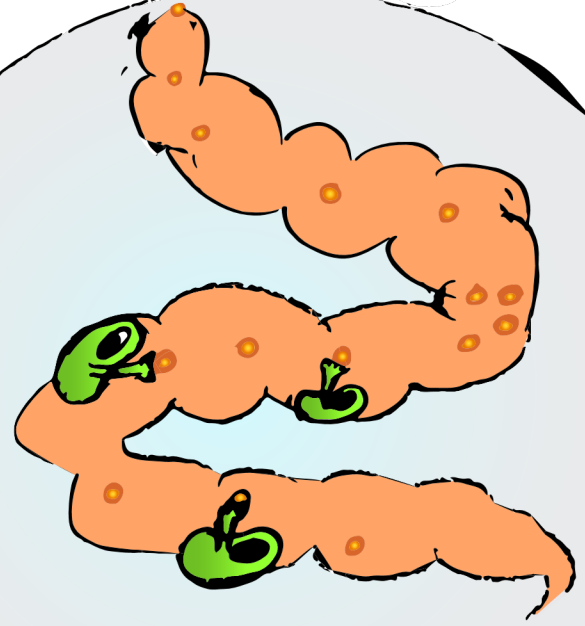
Harika! Ama bakteriler dedemin iğnesine ve ilaçlarına nasıl yardım edecek?

En iyi yanı da bu! Büyük baban artık enjeksiyon yapmak zorunda kalmayacak. Artık kanına insülin enjekte etmesine gerek olmadan, ihtiyacı olduğunda tasarladığımız insülin otomatik olarak salgılanacak. Yani hatırlamasına gerek kalmayacak.

Otomatik olarak nasıl salgılanacak?

Hala deneme aşamasında ama...
Bakteriler büyük babanın
bağırsağında olan biteni
algılayabilecek ve kan şekerini
hissedecek. Eğer kan şekeri
çok yüksekse, yani büyük baban
şekerli bir şeyler yerse,
bakterilerimiz bunu hissedip kan
şekerini düşürmek için
tasarladığımız insülini salgılamaya
başlayacak.

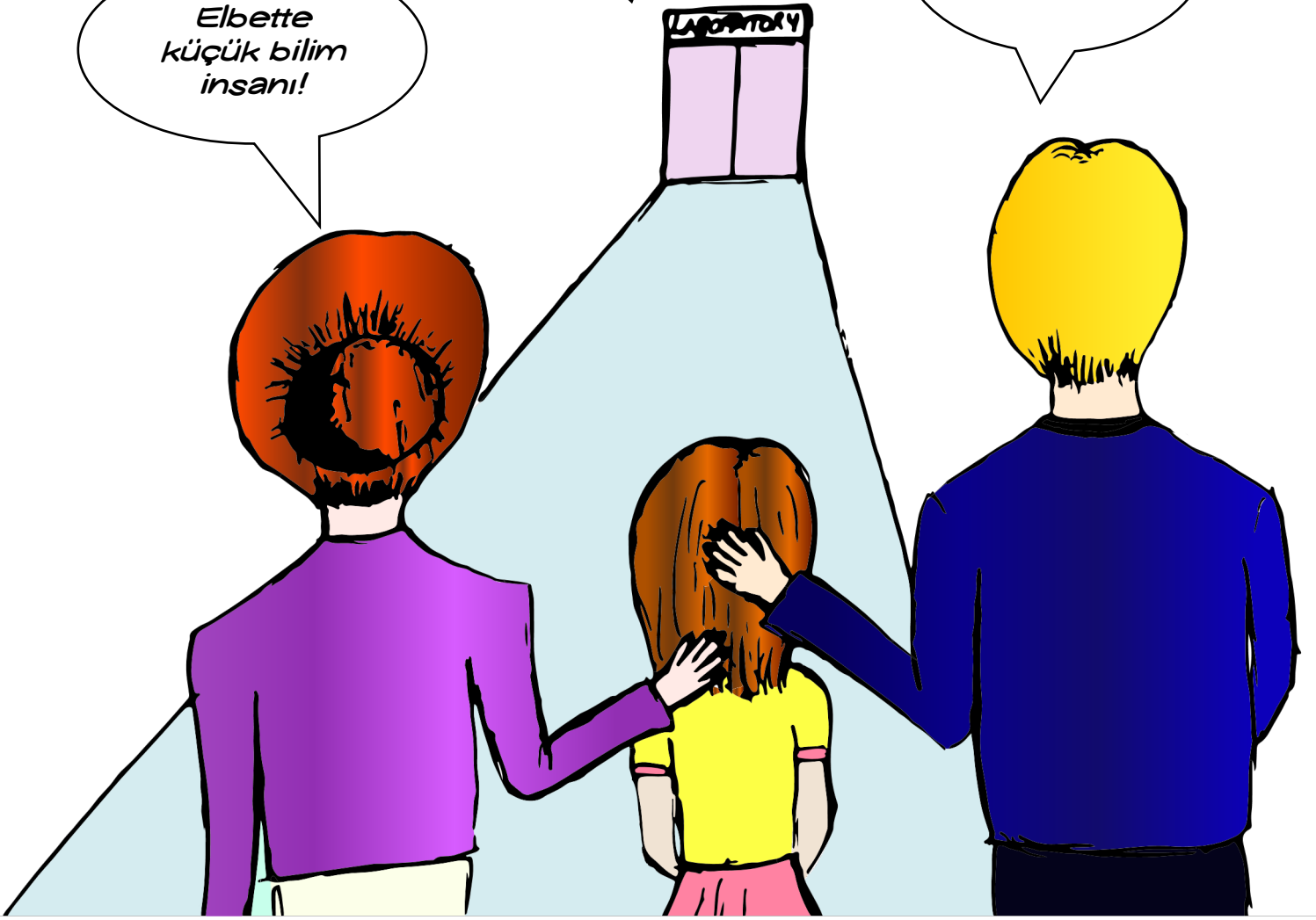
Bu tip sistemlere sensör
diyoruz. Bir değişkeni
algılayıp buna göre
kodlarını açıp
kapatabilirler. Ama
düşündüğümüz kadar
kolay olmayacak. Çok
fazla değişken var.

*Hadi yapalım!
Büyük babam çok
sevinecek. Bunu
başarabilirsem
kendimle gurur
duyacağım. Nasıl
yapacağımızı
öğretir misiniz?*

*Bence
yapılabilir.
Denemeye
değer!*

*Harika!
Öyleyse
başlayalım!*

*Elbette
küçük bilim
insanı!*

*Bilkent Üniversitesi'ne, UNAM'a ve Traveyo
şirketine desteklerinden dolayı teşekkür ederiz.*

